

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора Біди
Олени Анатоліївни про дисертацію Чепелевської Марії Миколаївни
«Формування професійної компетентності майбутніх фахівців
туристичної галузі засобами інноваційних технологій», подану на
здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015
Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта,
педагогіка**

З метою здійснення експертизи дисертації Чепелевської Марії Миколаївни нами було проаналізовано її зміст й основні наукові праці. Узагальнені результати викладено у наступних положеннях.

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. Світова туристична індустрія вже давно випередила за темпами розвитку більшість традиційних галузей економіки. В Україні туризм стримується низкою суб'єктивних і об'єктивних чинників: відставання матеріально-технічної бази, недостатність державного регулювання, недосконалість нормативно-правового забезпечення галузі, нерозвиненість туристичної інфраструктури тощо. Але є фірми в Україні, які заявили себе на світовому туристичному ринку як серйозні конкуренти, а не просто успішно функціонують на внутрішньому ринку. Визначальним фактором процвітання цих фірм є наявність висококваліфікованих кадрів. Туристичні підприємства потребують творчих особистостей, спеціалістів високого рівня професійної компетентності, здатних забезпечувати виробництво високоякісних конкурентоспроможних послуг. Фахівець у сфері туризму повинен уміти створити та продати туристичний продукт, працювати в команді, надавати якісний сервіс, розуміти сучасні тенденції розвитку регіонального та міжнародного туризму й грамотно реалізовувати їх засобами інноваційних технологій. Тому вивчення теоретичних аспектів, а також дослідження питань оптимізації та вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму в Україні засобами інноваційних технологій є значущою та актуальною проблемою на сьогодні.

Пріоритетним завданням професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму є формування майбутнього фахівця зі стратегічним способом мислення, професійними знаннями в галузі туризму, здатних ідентифікувати та вирішувати складні професійні завдання та практичні проблеми. Розвиток цифрових технологій, їх широке впровадження у життєдіяльність людини

спричиняє зміну уподобань замовників туристичних послуг, що підвищує актуальність питання технологічного розвитку туристичних продуктів, розроблення і пропозиції послуг нового формату для користувачів цифрового контенту.

Фахівці сфери туризму на освітньому рівні свого становлення мають оволодіти необхідним переліком компетенцій різного класу, насамперед професійними, й отримати їх підтвердження через присвоєння відповідної кваліфікації. У подальшому їхньому житті, на етапі працевлаштування, це допоможе самостійно застосовувати окремі елементи знань і вмінь, поєднувати їх залежно від конкретної ситуації або проблеми, нарешті, стати «професіоналами».

Тому, дослідження загальних аспектів формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій є актуальним у сьогоденні. З огляду на це, дисертація Чепелевської Марії Миколаївни є актуальною, доцільною та своєчасною.

Зв'язок роботи з навчальними планами, програмами й темами. Дисертаційне дослідження є складовою комплексного наукового дослідження кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Інноваційні педагогічні технології навчання в умовах інформатизації освіти в Україні та за кордоном» (протокол № 8 від 23 грудня 2020 р.) та кафедри педагогіки і професійної освіти та управління навчальними закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія моніторингу якості педагогічної діяльності» (державний реєстраційний номер 0108U001064).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 5 від 26.05.2020 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Проведений аналіз змісту дисертаційного дослідження, а також публікацій Чепелевської Марії Миколаївни виступає у якості підстави для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність викладених авторкою результатів. Підтвердженням цього є акцентування дослідниці на суперечностях, що підтверджують актуальність і недостатню розробленість окресленої проблематики у вирішенні нагальних питань. Беручи до уваги окреслені суперечності стосовно досліджуваної проблематики, дисертантка, на наш погляд, правильно визначила об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження.

Науковець використала значну кількість навчально-методичної психолого-педагогічної літератури. На основі виваженого використання низки методів дослідження здобувачка комплексно підійшла до розв'язання 4 завдань досліджуваної проблеми. Новизна і вірогідність загальних висновків дисертаційного дослідження авторки забезпечені методологічною обґрунтованістю вихідних положень; використанням адекватних методів дослідження. Усе це створило необхідні умови для оптимального вибору стратегії наукового пошуку та його ефективної реалізації. Зміст дисертаційного дослідження продуманий, включає важливі загальнонаукові, теоретико-методологічні та практичні питання щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій, які логічно пов'язані між собою. Одержані дані та результати їх опрацювання вказують на ефективність обраної наукової траєкторії дослідження.

Для вирішення поставлених завдань і досягнення мети використано **методи дослідження:** Для досягнення визначених науково-методичних завдань та досягнення мети дослідження використано комплекс загальнонаукових методів дослідження, зокрема: теоретичні (аналіз закордонних і вітчизняних педагогічних, психологічних, туристичних, філософських джерел, присвячених проблемі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі із застосуванням інноваційних технологій; освітньо-професійних програм та освітніх документів, що регламентують роботу з майбутніми фахівцями туристичної галузі); емпіричні (спостереження за освітнім процесом; усне, письмове та онлайн-анкетування здобувачів туристичної освіти; дослідження стану підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі в різних закладах освіти з метою з'ясування потреб і виявлення труднощів, що виникають під час формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі; самооцінювання майбутніх фахівців туристичної галузі з метою виявлення рівня їхньої професійної компетентності; педагогічний експеримент для перевірки ефективності педагогічних умов і моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій); методи математичної статистики для визначення ступеня достовірності результатів експериментальної перевірки запропонованих педагогічних умов і моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

Наукові положення, рекомендації та висновки, які містяться у дисертаційному дослідженні, пояснюються і обґрунтовуються з посиланням

на джерельну базу, що включає законодавчі документи, наукову і методичну літературу.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Проаналізовано стан туристичної галузі як економічного феномену і формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій у сучасному суспільстві; визначено компоненти, критерії, показники і рівні професійної компетентності й обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій; створено модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій; обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність педагогічних умов і моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

Нові факти, одержані дисертантом. Важливість дисертаційного дослідження полягає в запропонованих рішеннях окресленої проблеми: вперше визначено педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій (використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців туристичної галузі; застосування цифрових технологій в професійній підготовці фахівців туристичної галузі; поглиблене вивчення іноземної мови для професійної комунікації); обґрунтовано та представлено модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій; уточнено поняття «професійна компетентність» майбутніх фахівців туристичної галузі, компоненти, критерії та рівні професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі; набули подальшого розвитку форми, методи та засоби професійної підготовки фахівців туристичної галузі у закладах освіти засобами інноваційних технологій.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Практичне значення дослідження полягає в тому, що в процесі роботи створено дистанційний курс з навчальної дисципліни «Основи туризмознавства» на основі використання цифрових технологій (розроблено для бакалаврів галузі знань 24 «Сфера обслуговування», спеціальності 242 «Туризм», освітньо-професійна програма «Туризм» на основі повної загальної середньої освіти), розроблено методичні рекомендації щодо застосування інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі, дидактичні матеріали до проведення занять на основі використання сучасних інноваційних технологій і платформ

(інтерактивні словники, спільні документи, інтерактивні дошки, ментальні карти, мультимедійні презентації, віртуальні тури, блокчейн, доповнена та віртуальна реальність, відкриті освітні платформи для організації і здійснення дистанційного навчання та вивчення іноземних мов, мовні курси, програми для спілкування, засоби віртуальної та доповненої реальності тощо).

Результати дослідження впроваджені в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/33 від 15.09.2021 р), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 141 від 29.09.2021 р.), Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 407/02-13 від 01.09.2021 р.), Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (довідка № 30-11/2082 від 06.10.2021 р.). Довідки представлено у додатках.

Експеримент проводився на базі: Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, Національного університету Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

У педагогічному експерименті було задіяно 462 здобувачі освіти та 27 науково-педагогічних працівників ЗВО. Експериментальне дослідження виконувалося поетапно.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Теоретичні положення, одержані результати і висновки дослідження використовуються та можуть бути застосовані у підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі, у розробленні навчальних і робочих програм навчальних дисциплін, навчально-методичних матеріалів для викладачів і студентів з метою формування та удосконалення професійної компетентності засобами інноваційних технологій.

Оцінка структури та змісту дисертації. Текст дисертаційного дослідження зв'язний, цілісний, завершений, чітко структурований. Кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його, що сприяло розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань, які є досить конкретні та відповідають поставленій меті дослідження. Дисертаційна робота містить титульний аркуш, анотацію, зміст, основну частину (вступ, три розділи, загальні висновки), список використаних джерел до кожного розділу, додатки. Загальний обсяг дисертації – 264 сторінки, із них – 170 сторінок основного тексту.

Так, у вступі обґрунтовано актуальність та доцільність виконаного дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження; висвітлено наукову новизну і практичне значення результатів дослідження; представлено апробацію та впровадження результатів дослідження; зазначено особистий внесок здобувача; подано структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі дисертації запропоновано результати аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури з проблем формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій. Проаналізовано стан професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі у закладах вищої освіти, визначено основні структурні елементи професійної компетентності. Визначено сутність базових понять дисертаційного дослідження. Розроблена модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій дозволяє комплексно проаналізувати весь процес підготовки, відобразити основні складові та взаємозв'язки між ними. Створена модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій складається із мотиваційно-цільового, методологічно-змістового, організаційно-технологічного, оцінно-результативного блоків і дозволяє конкретизувати й охарактеризувати змістовий, процесуальний і контролюючий аспекти професійної підготовки, що спрямована на формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій. Результатом реалізації моделі є підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі, що полягає в розвитку професійно важливих якостей студентів, їхньої моральної, психологічної та методичної підготовки.

Аналіз структури професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі дозволив виокремити її компоненти, серед яких основними є: пізнавальний, проєктувальний, конструктивний, організаторсько-практичний, комунікативний, аналітичний, діагностичний, естетичний та рефлексивний. Усі ці компоненти формують професійну компетентність майбутнього фахівця туристичної галузі, тобто здатність застосовувати набуті знання, вміння та навички для розв'язання поставлених завдань і виконання професійних обов'язків.

У другому розділі дисертаційної роботи виокремлено та обґрунтовано відповідні організаційно-педагогічні умови формування професійної

компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій (використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців туристичної галузі; застосування цифрових технологій у професійній підготовці фахівців туристичної галузі; поглиблене вивчення іноземної мови для професійної комунікації).

Доведено, що впровадження дистанційних технологій в освітній процес спрямоване на формування таких компетенцій як: комунікативні (безпосереднє спілкування і за допомогою засобів мережі), інформаційні (пошук інформації з різних джерел та можливість її критичного осмислення), самоосвіти (вміння навчатись самостійно). На основі використання дистанційних технологій здобувачі вищої освіти зможуть розвивати творчі та інтелектуальні здібності із допомогою відкритого й вільного використання всіх освітніх ресурсів і програм, включно з наявними в Інтернеті. Використання сучасних цифрових технологій в освітньому процесі може покращити якість навчальних матеріалів та посилити викладацький ефект інноваційних навчальних планів та технік, оскільки забезпечує додаткові можливості для викладачів та здобувачів освіти.

Показано, що впровадження сучасних цифрових технологій є пріоритетом для формування, поглиблення і удосконалення навичок роботи із стандартним та спеціалізованим програмним забезпеченням для професійної діяльності майбутніх фахівців туристичної галузі.

Як необхідну умову якісної підготовки фахівця запропоновано авторське бачення поглибленого вивчення іноземної мови для формування у майбутніх фахівців туристичної галузі комунікативних навичок, що підвищує готовність до роботи не тільки в межах нашої держави, а й сприяє підвищенню готовності до реальної взаємодії із закордонними партнерами, сприяє впевненій інтеграції у світовий туристичний бізнес. Запропоновано використовувати звичні засоби вивчення іноземної мови у поєднанні із комп'ютерно орієнтованими – мережеві ресурси, платформи для спілкування з закордонними партнерами, студентами, викладачами, колегами, міжнародні навчальні курси від провідних світових брендів, що надають безкоштовний доступ до якісного освітнього контенту.

У третьому розділі представлено результати експериментально-дослідної роботи, які засвідчили, що використання визначених і обґрунтованих педагогічних умов та створеної моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій підвищують ефективність професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, забезпечують інтенсифікацію практичної професійної підготовки, сприяють саморозвитку та

самоудосконаленню майбутніх фахівців, неперервному оволодінню новими засобами і технологіями, застосуванню їх у своїй майбутній професійній діяльності. У результаті дослідження виявлено, що комплексне використання інноваційних технологій на цифровій основі передбачає розроблення та впровадження нових видів туристичних продуктів, оволодінню новими вміннями у галузі змішаної та віртуальної туристичної мандрівки, підвищенню рівня професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі. Для перевірки результативності експериментально-дослідної роботи оцінювалися результати навчальної діяльності, опитувань і тестувань за різноманітними методиками.

Експериментальна методика найбільше вплинула на сформованість професійних вмінь та навичок, прояв професійних та комунікативних якостей і здатність до самоосвіти, вміння самостійно працювати зі значними обсягами навчальної літератури, користуватися навчальними комп'ютерними програмами, засобами діагностики, ресурсами Інтернет, визначати професійно значущу інформацію та встановлювати зв'язки між одержаними з різних джерел і в різний час інформаційними повідомленнями. Пояснює авторка це тим, що інноваційні технології завдяки поєднанню різних форм подання навчальної інформації сприяють не лише кращому її засвоєнню, а й розвивають навички з її пошуку та опрацювання.

Слід відзначити, що загальні висновки відповідають поставленим завданням, обґрунтованість і переконливість яких засвідчують самостійність і логічність суджень, достатню наукову підготовленість здобувачки. Позитивно розцінюємо представлену у додатках наукову інформацію, а таблиці та рисунки увиразнюють уявлення про цілісність дослідження, проведеного дисертанткою. Список використаних джерел зроблено з дотриманням встановлених вимог.

Отже, після проведення детального аналізу можемо констатувати, що дисертаційна робота Чепелевської Марії Миколаївни за своїм змістом, стилем викладу і розкриттям основних положень, висновками та результатами опрацювання здобутих даних є завершеним самостійним дисертаційним дослідженням.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Чепелевської Марії Миколаївни, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання:

1. На нашу думку, цінним і доречним було б представлення параграфу з характеристикою зарубіжного досвіду формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами

інноваційних технологій та виокремлення можливих шляхів його імплементації в освітній процес українських закладів вищої освіти.

2. У вступі роботи, варто було б написати пункт «Експериментальна база дослідження» де вказати в яких закладах проведено експеримент та зазначити скільки респондентів брало участь в експерименті.

3. Авторкою у роботі представлено розроблення Google-класу, дидактичних і методичних матеріалів із застосуванням цифрових технологій, підбору засобів, сервісів, платформ та пропозицій для поглибленого вивчення іноземної мови, що забезпечують формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій. Варто було б ці моменти зафіксувати у практичному значенні.

4. Висновки до розділів не вміщують всього обсягу проробленої роботи. Варто було б виписати їх більш детальніше і конкретніше, вказавши що саме зроблено в кожному розділі.

5. У пункті «Структура та обсяг дисертації» варто було б конкретизувати список використаних джерел (вказати скільки джерел використано у роботі і скільки з них іноземною мовою).

Висловлені зауваження мають суто рекомендаційний характер, ніяк не знижують її наукової цінності й є приводом для наукової дискусії. У цілому рецензована робота вирізняється оригінальністю, глибиною теоретичного аналізу і новизною методичних пропозицій.

Констатуємо і той факт, що загальний об'єм основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання наукових досліджень, які подаються на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Основні результати дослідження представлено в 11 опублікованих працях, із них: чотири статті в наукових фахових виданнях України; дві статті у зарубіжних фахових періодичних виданнях, одна з яких у виданні, що індексується наукометричною базою Web of Science; 4 статті у збірниках всеукраїнських та міжнародних наукових, науково-практичних конференцій; одні методичні рекомендації. Зміст, обсяг та кількість друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторці право публічного захисту дисертаційного дослідження.

Висновок. Вивчивши подану роботу, ознайомившись з працями Чепелевської Марії Миколаївни та враховуючи актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів, практичне значення зазначаємо, що дисертаційна робота «Формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Чепелевська Марія Миколаївна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової,
дошкільної освіти та управління закладами освіти
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Олена БІДА

Підпис Олени БІДИ завіряю.

Зав. відділом кадрів
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Г. Рейплік